

Красилук Я.В.

Винницкий государственный педагогический университет имени М.М. Коцюбинского

РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ СВАДЕБНОГО НАРЯДА В СОВЕТСКИХ СВАДЕБНЫХ ФОТОГРАФИЯХ 1950-1960-Х ГОДОВ

Аннотация

Исследован свадебный наряд сквозь призму трансформаций повседневности советского общества 1950-1960-х гг. на основе анализа свадебных фотографий указанного периода, рассмотрены наиболее распространенные формы свадебного наряда и его элементы, прослежено влияние социально-культурных процессов, которые происходили в СССР, на функционирование традиционных и появление новых форм свадебного наряда.

Ключевые слова: история, повседневность, фотография, свадебный наряд, платье, фата, украшения, национальный костюм, вышиванка, костюм.

Krasylyuk Y.V.

Vinnitsa State Pedagogical University named after M.M. Kotsyubynsky

REPRESENTATION WEDDING DRESS IN THE SOVIET WEDDING PHOTOGRAPHS 1950-1960'S

Summary

The wedding dress investigated through the prism of everyday transformation of Soviet society, 1950-1960-ies based on the analysis wedding photographs of this period, considered the most common forms of wedding dress and its elements, traced the influence of socio-cultural processes that took place in the Soviet Union, the functioning of traditional and new forms of wedding dress.

Keywords: history, daily life, photography, wedding dress, dress, veil, jewelry, folk costume, embroidered shirt, costume.

УДК 621 (091)

ТОВАРИСТВО ІНЖЕНЕРІВ, ЩО ЗАКІНЧИЛИ КАТЕРИНОСЛАВСЬКЕ ВИЩЕ ГІРНИЧЕ УЧИЛИЩЕ: ДО ІСТОРІЇ ЗАСНУВАННЯ ТА ВІДКРИТТЯ

Кушлакова Н.М.

Західнодонбаський інститут
Міжрегіональної академії управління персоналом

Розглянуто соціально-економічні умови виникнення Товариства інженерів, що закінчили Катеринославське вище гірниче училище (ТІ КВГУ). Досліджено нормативно-правову базу відкриття товариства шляхом вивчення процесу підготовки, затвердження та зміни Статуту.

Ключові слова: Товариство інженерів, що закінчили Катеринославське вище гірниче училище, статут, засновники, технічна інтелігенція, інженер.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Скасування кріпацтва в Російській імперії дало поштовх не лише для розвитку сільськогосподарського та промислового виробництва, що супроводжувався впровадженням досягнень науково-технічного прогресу в його різноманітних галузях. З економічним піднесенням держави змінюється й саме суспільство, в якому пробуджується громадська свідомість, що, в свою чергу, призвело до утворення й відкриття цілої низки громадських та громадсько-наукових об'єднань різного спрямування. Історії виникнення та функціонування перших наукових товариств взагалі та науково-технічних, зокрема, присвячені фундаментальні праці відомих науковців В.С. Савчука, О.В. Соболевої, М.Г. Філіппова [14, 15, 18].

Одним із перших і найбільшим об'єднанням представників технічної інтелігенції стало Російське технічне товариство (РТТ), відкрите в Петербурзі в 1866 р. Протягом досить нетривалого часу

в різних промислових регіонах розпочали свою діяльність відділення РТТ, що дало поштовх для створення значної кількості громадсько-наукових товариств, таких як Російське хімічне товариство (1868 р.), Лісне товариство (1869 р.), Російське металургійне товариство (1910 р.) та інші.

Чільне місце серед створюваних наукових об'єднань посіли науково-технічні товариства інженерів-випускників вищих технічних закладів Російської імперії. Так, при Імператорському Московському технічному училищі за ініціативою його випускників у 1877 р. було засновано Політехнічне товариство. При Санкт-Петербурзькому Технологічному інституті за ініціативою інженера-технолога І.І. Бегрова в 1889 р. було створено Товариство технологів. В 1887 р. видатний гірничий інженер О.О. Износков (один з піонерів мартенівського виробництва) виступив з ініціативою заснувати Товариство гірничих інженерів-випускників Інституту корпусу гірничих інженерів, а випускники Інституту цивільних інженерів в 1894 р. заснували Товариство цивіль-

них інженерів за ініціативою інженерів-архітекторів А.О. Кургановича, Д.К. Прусака, В.В. Нікола та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Практично всі товариства такого типу було створено при вищих технічних закладах, що розміщувались в столичних містах Москва та Санкт-Петербург, але з економічним піднесенням південних промислових регіонів Російської імперії технічні вищі було відкрито в Харкові (Харківський технологічний інститут, 1885 р.) та Катеринославі (Катеринославське вище гірниче училище, 1899 р.), при яких, в свою чергу, також виникають товариства їх випускників: Південно-Російське товариство технологів (ПРТТ, 1895 р.) і Товариство інженерів, що закінчили Катеринославське вище гірниче училище (ТІ КВГУ, 1911 р.).

Історії виникнення, відкриття та функціонування ПРТТ в перші роки його діяльності присвячено роботу автора [1, 2]. Щодо останнього товариства слід зауважити – на сьогодні у вітчизняній історіографії відсутні праці, які вміщують цілісне комплексне вивчення історії його заснування та діяльності, що й стало предметом нашого дослідження, результати якого викладені в даній роботі.

Метою даної наукової розвідки стало вивчення соціально-економічних умов виникнення Товариства інженерів, що закінчили Катеринославське вище гірниче училище, а також дослідження нормативно-правової бази відкриття даного товариства шляхом вивчення процесу підготовки, затвердження та зміни Статуту.

Виклад основного матеріалу. Першим об'єднанням інженерів-технологів на півдні Російської імперії стало Південно-Російське товариство технологів, засноване в 1895 р. випускниками Харківського технологічного інституту. Як і всі аналогічні інженерно-наукові товариства ПРТТ мало на меті не лише здійснення науково-технічної діяльності, а й «взаимное вспоможение технологов» [16]. Тому не дивно, що гірничі інженери-випускники Катеринославського вищого гірничого училища, маючи на меті відкриття свого науково-технічного товариства, за основу своєї діяльності взяли Статут ПРТТ.

Засновниками Товариства інженерів, що закінчили Катеринославське вище гірниче училище, виступили А. П. Виноградов і Г. Є. Євреїнов, які входили до складу першого випуску КВГУ. Андрій Павлович Виноградов – видатний вітчизняний фахівець у галузі металургії та металознавства. Георгій Євгенович Євреїнов – засновник нового напрямку в гірничій справі – гірничо електротехніка. Обидва вчені стали жертвами політичних репресій 1930-х років, тому їх імена довгий час замовчувались, навіть після реабілітації (Є. Г. Євреїнов в 1959 р., А. П. Виноградов в 1993 р.). Лише за часів незалежності України дослідники почали звертатись до наукової спадщини видатних вітчизняних металургів, досліджуючи їх життєвий шлях і професійну діяльність [6, 13]. Але певні періоди життя та окремі напрями діяльності, зокрема громадсько-наукової, залишились поза увагою дослідників, що також актуалізує тему даної наукової розвідки.

Отже, 31 березня 1911 р. з канцелярії Катеринославського губернатора міністру Внутрішніх справ було відправлено листа наступного змісту: «Представляя при сем на благоусмотрение Вашего Высочайшего Превосходительства проект устава общества инженеров, окончивших ЕВГУ, в двух экземплярах, вместе с прошением учредителей А.П. Виноградова, Г.Е. Евреинова, коим они ходатайствуют об утверждении поименованного устава, имею честь доложить Вашему Высочайшему Превосходительству, что к удовлетворению просьбы посетителей местных препятствий не встречается...» [9, л. 1]. До листа додавалося клопотання, підписане інже-

нером-металургом А.П. Виноградовим і рудничним інженером Г.Є. Євреїновим, які наголошували: «Препровождаю при сем в трех экземплярах проект Устава общества инженеров, окончивших ЕВГУ, Высшее горное училище честь имеет покорнейше просить Ваше Превосходительство о надлежащем распоряжении для утверждения его. При сем считаем долгом прибавить, что образом для представленного проекта служил устав «Южно-Русского общества технологов», утвержденный 2-го марта 1910 г. Начальником Главного управления по делам местного хозяйства Гербелем» [9, л. 2]. Для більшої впевненості до клопотання засновники додали один екземпляр діючий Статуту Південно-Російського товариства технологів [10, 11].

За існуючою на той час процедурою всі документи було передано спочатку до Міністерства торгівлі та промисловості, якому підпорядковувалось КВГУ (лист від 04.05.1911 р. з № 3756), а потім до Головного управління у справах місцевого господарства (лист від 23.05.1911 р. за № 5079) з наступним висновком: «...к учреждению А.П. Виноградовым и Г.Е. Евреиновым «Общества инженеров, окончивших ЕВГУ» препятствий со стороны Министерства торговли и промышленности не встречается, равно как и не имеется возражений и против отдельных пунктов проекта устава оригинального общества» [9, л. 4].

Напружена соціально-політична ситуація в країні після революції 1905-1907 рр., а також відкриття значної кількості громадсько-наукових та інженерно-технічних об'єднань, до складу яких входили прогресивно мислячі освічені громадяни, призвели до активізації діяльності поліцейських органів. Тому наступною інстанцією в процесі затвердження Статуту обов'язковим був Департамент поліції, який на запит відділу «Народного здравия и общественно-го призрения» щодо можливості відкриття товариства інженерів при КВГУ дав наступну відповідь: «Вследствие отношения от 29 июня сего года за № 8772 Департамент полиции уведомил отдел, что к утверждению устава «Общества инженеров, окончивших ЕВГУ» препятствий со стороны Департамента полиции не встречается.» (лист від 24.07.1911 р. за № 15632) [9, л. 6]. Як бачимо, в цілому ніяких перешкод до затвердження Статуту ТІ КВГУ не існувало, але... В Міністерстві внутрішніх справ виникло питання щодо правомірності з точки зору «Устава о службе по определению от правительства» § 31 проекту Статуту: «За расходы по предоставлению мест и занятии членами Общества взимается в пользу Общества единовременный процентный сбор с первого годового оклада, причем сбор этот должен быть пропорционален окладу доставленного места и причитающаяся сумма должна быть уплачена в течение 12 месяцев со дня получения места» [16, с. 15].

«Устав о службе по определению от правительства» (або Статут про службу цивільну) був прийнятий в 1832 р., коли уряд Російської імперії розпочав форсований розвиток професій. Реформи початку ХІХ ст. стали базою для виникнення та розвитку масових професій, які давали людям можливість отримати новий правовий статус. Статут про службу цивільну регламентував організацію службової діяльності в цивільних державних установах Російської імперії, давав змогу заохочувати знання і досвід, здібності та заслуги перед батьківщиною.

Департамент загальних справ МВС, вивчивши проект Статуту ТІ КВГУ, дав Головному управлінню у справах місцевого господарства позитивний висновок з означеного питання в листі від 15.08.1911 р. за № 20872: «Возвращая ... переписку по делу об учреждении «Общества инженеров, окончивших ЕВГУ», Департамент общих дел уве-

домляет ..., что замечаний по существу проекта устава означенного общества со стороны Департамента не имеется» [9, л. 8].

Лише 4 жовтня поточного року до Катеринославського губернаторства надійшов лист за № 12841, в якому повідомлялось, що 29 вересня 1911 р. Міністерством внутрішніх справ затверджено Статут «Товариства інженерів, що закінчили Катеринославське вище гірниче училище» і «...отдел народного здравия и общественного призрения просит ... сделать распоряжение об объявлении таковой учредителям общества и о сообщении в отдел по отпечатании пяти экземпляров Устава, а также уведомить о времени открытия деятельности общества» [9, л. 19].

Дане розпорядження було виконане вчасно і 21.10.1911 р. «Товариства інженерів, що закінчили Катеринославське вище гірниче училище» розпочало свою діяльність, про що й було повідомлено Головному управлінню у справах місцевого господарства листом від 08.04.1912 р. за № 3002/96 за підписом Катеринославського губернатора В.В. Якуніна [9, л. 20].

До речі, Володимир Васильович Якунін був переведений із Самари до Катеринослава на посаду губернатора 23 серпня 1910 р. В. В. Якунін і його дружина активно займалися благодійністю. Володимир Васильович був головою Самарського відділення Російського товариства Червоного Хреста, губернського Піклування дитячих притулків, ради самарського відділення Піклування імператриці Марії Олександрівни про сліпих, губернського комітету з піклування дітей осіб, які загинули у війні з Японією, Товариства будинку працьовитості у м. Самари.

Отже, процедура затвердження Статуту Товариства інженерів, що закінчили Катеринославське вище гірниче училище тривала протягом шести місяців, доволі короткий період для такої важливої справи. Скоріш за все такому швидкому вирішенню посприяв Статут Південно-Російського товариства технологів, який було взято за зразок. Шлях ПРТТ щодо відкриття товариства й затвердження свого Статуту виявився довгим і тернистим. Процедура затвердження Статуту тривала більше двох років ймовірно за все тому, що Південно-Російське товариство технологів було одним з перших самостійних товариств технологів на периферії Російської імперії. Хоча в цей період успішно працювали аналогічні інженерно-технічні товариства (Політехнічне товариство при Імператорському Московському технічному училищі (1877 р.) і Товариство технологів (1884 р.) все ж до Статуту ПРТТ було зроблено зауваження щодо: 1) видання періодичного науково-технічного журналу та інших збірників (§ 49); 2) облаштування бібліотеки та кабінетів для читань (§ 46, пункт d); 3) склад товариства, не допуск до членства окремих категорій громадян (§§30 і 38); 4) процедура проведення ревізії каси товариства (§50, пункт 2); 5) необхідні умови для скликання позачергових термінових зборів (§51) [11, л.17].

Зауваження стосувались навіть формулювання мети, де було запропоновано виключити пункт а): «§1. Цель общества тройкая: а) взаимопомощь членов на почве широкой научной и технической деятельности», хоча завдання «вспоможения» в питаннях пошуку місця роботи та матеріальної допомоги членам товариства та їх сім'ям є не менш важливим, ніж наукова й технічна діяльність. Саме значення слова «вспоможение – пособие, материальная помощь», відображає головну ідею створення як Південно-Російського товариства технологів, так і Товариства інженерів, що закінчили Катеринославське вище гірниче училище.

Статуту цих товариств схожі за своєю структурою: 1. Мета товариства; 2. Кошти товариства; 3. Склад товариства, права і обов'язки членів; 4. Ді-

яльність товариства; 5. Управління справами товариства; 6. Про закриття товариства.

Відкриття нового інженерно-наукового товариства не залишилось поза увагою науково-технічної спільноти Катеринославщини. В щомісячному журналі «Новости техники и промышленности», який виходив в Катеринославі за редакцією інженера-технолога М.І. Іванова в № 18 за 1911 р. в розділі «Товариства, збори і з'їзди» повідомляється: «Общество инженеров, окончивших Катеринославское высшее горное училище. Временное Бюро ОИОЕВГУ извещает гг. Членов учредителей и прочих товарищей инженеров, что 24 октября с. г. получен надлежаще утвержденный устав Общества и что 20 ноября с. г. в 12 ч. дня в помещении Высшего горного училища, назначено общее собрание членов учредителей для выбора членов правления и решения текущих дел. Членами учредителями считаются все лица, вступившие в Общество до выборов правления» [3]. До складу Тимчасового Бюро увійшли А.П. Виноградов, Г.Є. Єврейнов, Й.І. Танатар, а засновниками стали ще 49 осіб. До речі, Йосип Ісаакович Танатар – видатний вітчизняний геолог, доктор геолого-мінералогічних наук, випускник КВГУ, довгі роки викладав в Дніпропетровському університеті та КВГУ (пізніше в КГІ).

Мета Товариства чітко визначена в §1 Статуту: «а) объединить членов его на почве научной и практической деятельности в технической области, выражаемое в доставлении возможности обмениваться приобретенными знаниями и содействовать этим развитию наук в отечестве; б) оказание помощи нуждающимся членам и их семьям; в) облегчение сношений между предпринимателями с одной стороны и членами общества с другой – в доставлении мест и занятий членам общества» [17, с. 1]. Як бачимо, друга й третя мета – це саме діяльність, спрямована на допомогу в питаннях працевлаштування, матеріальну допомогу членам товариства та їх сім'ям. Вже з перших днів існування цей напрям діяльності почав втілюватись в життя конкретними заходами та пропозиціями. Так, в № 19 за 1911 р. журналу «Новости техники и промышленности» в розділі «Товариства, збори і з'їзди» вміщено оголошення наступного змісту: «Предложение места. В Правлении имеется предложение места на руднике молодому рудничному инженеру. Жалование 100-125 руб. Подробности в Правлении Общества: Катеринослав, Высшее горное училище» [4]. І це не поодинокий факт – в наступному номері журналу на стор. 300 знаходимо аналогічну інформацію [5].

В процесі проведення даного наукового дослідження виокремились і оформились проблемні питання та фрагментарна інформація, які потребують окремої уваги та подальшого вивчення.

Висновки і пропозиції. З проведеного нами дослідження та вище викладеного матеріалу можна зробити наступні висновки:

- досліджено історію заснування Товариства інженерів, що закінчили Катеринославське вище гірниче училище через вивчення процедури затвердження Статуту за архівними матеріалами, що вперше введені до наукового обігу;

- організація та відкриття Товариства інженерів, що закінчили КВГУ були викликані об'єктивними соціально-економічними умовами, які склалися в Російській імперії на початку ХХ ст.: бурхливий розвиток південних регіонів держави у зв'язку з відкриттям та розробкою покладів корисних копалин Донбасу й відкриття першого вищого навчального закладу гірничого профілю – Катеринославського вищого гірничого училища;

- ініціаторами, засновниками й першими членами ТІ КВГУ в основному були випускники та

викладачі Катеринославського вищого гірничого училища: А. П. Виноградов, Г. Є. Євреїнов, Й. І. Танатар та ін;

- процедура затвердження Статуту тривала майже півроку тому, що за основу було взято Статут аналогічного товариства – Південно-Російського товариства технологів, яке було одним з перших самостійних товариств технологів на периферії Російської імперії;

- Товариство інженерів, що закінчили Катеринославське вище гірниче училище, було одним з перших науково-технічних товариств на теренах сучасної України, в основу діяльності якого було закладено, в першу чергу, ідею об'єднання випускників КВГУ з метою взаємодопомоги, «вспоможения» в питаннях працевлаштування, матеріальної допомоги не лише членам товариства, а й членам їх сімей.

Список літератури:

1. Кушлякова Н. М. Інженерно-громадські об'єднання в промислово розвинутих регіонах України як форма фахової комунікації: друга половина XIX – початок XX ст. / Н. М. Кушлякова. // Историчний архів. – 2014. – Вип. 14. – С. 140-147.
2. Кушлякова Н. М. Соціально-економічні засади виникнення та законодавчі основи діяльності Південно-російського товариства технологів / Н. М. Кушлякова // Питання історії науки і техніки. – 2012. – № 2. – С. 12-20.
3. Новости техники и промышленности. – № 18. – 1911. – С. 270-271.
4. Новости техники и промышленности. – № 19. – 1911. – С. 280.
5. Новости техники и промышленности. – № 20. – 1911. – С. 300.
6. Реабілітовані історією. За відсутності складу злочину... (до історії політичних репресій 20-х – початку 50-х рр. у Дніпропетровському гірничому інституті): зб. архів. матер. і докум. – Д., 2000. – 192 с.
7. Российский государственный исторический архив. – Ф. 1284. – Оп. 187. – Д. 187.
8. Российский государственный исторический архив. – Ф. 1287. – Оп. 9. – Д. 3140.
9. Российский государственный исторический архив. – Ф. 1288. – Оп. 15. – Д. 92.
10. Российский государственный исторический архив. – Ф. 1288. – Оп. 15. – Д. 82.
11. Российский государственный исторический архив. – Ф. 1288. – Оп. 15. – Д. 67.
12. Российский государственный исторический архив. – Ф. 741. – Оп. 1. – Д. 134.
13. Савчук В. С., Слюх А. В. Георгій Євгенович Євреїнов – знакова постать гірничої науки / В. С. Савчук, А. В. Слюх / Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті. – Вип. 10. – 2012 р. – С. 193-204.
14. Савчук В. С. Естественнаучные общества Юга Российской империи: вторая половина XIX – начало XX в. – Днепропетровск: Изд-во ДГУ, 1994. – 232 с.
15. Соболева Е. В. Организация науки в пореформенной России / Е. В. Соболева – Л.: Наука, Ленингр. отдел., 1983. – 262 с.
16. Устав общества вспоможения технологов под названием «Южно-Русское общество технологов». – Харьков: Тип. Зильберберга, 1895. – 23 с.
17. Устав Общества инженеров, окончивших Екатеринославское высшее горное училище. – Екатеринослав, 1911. – 15 с.
18. Филиппов Н. Г. Научно-технические общества России (1866-1917). Учеб. пособие / Н. Г. Филиппов – М.: / Би /, 1976. – 214 с.

Кушлякова Н.Н.

Западнодонецкий институт
Межрегиональной академии управления персоналом

ОБЩЕСТВО ИНЖЕНЕРОВ, ОКОНЧИВШИХ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКОЕ ВЫСШЕЕ ГОРНОЕ УЧИЛИЩЕ: К ИСТОРИИ ОСНОВАНИЯ И ОТКРЫТИЯ

Аннотация

Рассмотрены социально-экономические условия возникновения Общества инженеров, закончивших Екатеринославское высшее горное училище (ОИ ЕВГУ). Исследована нормативно-правовая база открытия общества путем изучения процесса подготовки, утверждения и изменения Устава.

Ключевые слова: Общество инженеров, окончивших Екатеринославское высшее горное училище, устав, основатели, техническая интеллигенция, инженер.

Kushlakova N.N.

West Donbas Institute
of Interregional Academy of Personnell Management

THE SOCIETY OF ENGINEERS WHO GRADUATED FROM EKATERINOSLAV HIGHER MINING SCHOOL: THE HISTORY OF OPENING AND ESTABLISHING

Summary

Basic tasks and principles of the scientific societies of technical universities graduates of the Russian Empire in the second half of the nineteenth and early twentieth are analysed. Social and economic conditions of occurrence of the Engineers Society – graduates of Ekaterinoslav Higher Mining School (ES EHMS) are considered. The regulatory framework of the society opening is investigated by studying the process of preparation, approval and amendment of the Charter. There were carried out comparative characteristics of the Charters of ES EHMS and Southern – Russian Technologists Society.

Keywords: the Engineers Society – graduates of Ekaterinoslav Higher Mining School, the Charter, founders, technical intelligency, the engineer.